

Anti-pestprotocol

mei 2024



Inhoud

1. 22. 33. 54. 7



1. Inleiding en doel

Op De Delftse Tuin werken wij vanuit de uitgangspunten van Maria Montessori (1870-1952). Haar visie is nog steeds actueel. Zo leerden wij van haar, dat leerlingen die in vrijheid kunnen werken, opgroeien tot gelukkige mensen, die zich verantwoordelijk voelen voor hun werk en die in staat zijn mee te bouwen aan een betere samenleving. Wij zien onze school dan ook als een minimaatschappij. Hier groeien onze leerlingen op en ontwikkelen zij zich tot volwassen burgers. In onze minimaatschappij gebeurt meer dan alleen (cognitief) leren.

Vanuit onze kernwaarden (vertrouwen, respect, begrip, liefde en geduld) creëren wij een veilige leer- en leefomgeving, een sterke onderwijsomgeving, voor al onze leerlingen. Helaas komt het toch soms voor dat een kind gepest wordt/ zich gepest voelt. Omdat ieder kind het recht heeft zich bij ons op school veilig te voelen, gaan wij daar serieus mee om.

Samengevat gaan volgen wij daarin de volgende vier stappen (hoofdstuk 4). De eerste stap is het inlichten van de groepsleerkracht door leerling en/of ouder(s)/ verzorger(s). De groepsleerkracht zet vervolgens interventies in om de situatie op te lossen. Mocht de groepsleerkracht ondersteuning willen bij het oplossen van de peestsituatie, dan overlegt hij/ zij met de anti-pestcoördinator. Wanneer het hen samen niet lukt om de peestsituatie op te lossen met kleine interventies, dan nodigen zij ouder(s)/verzorger(s) (hierna 'ouders') uit voor overleg. In dat overleg wordt een plan van aanpak gemaakt volgens de Vier Sporen Aanpak (paragraaf 4.4).

In dit protocol staat verder beschreven wat pesten is, welke vormen van pesten er zijn en wat de school preventief en curatief doet om pesten te voorkomen en/of te stoppen. Dit protocol maakt deel uit van het Schoolveiligheidsplan.

Aan dit protocol kunnen geen rechten verbonden worden. Ieder kind is uniek en iedere situatie is uniek. Het kan dus gebeuren dat wij anders moeten handelen dan dit protocol voorschrijft. Wij houden bij al ons handelen het welzijn van de leerling(en), ouder(s)/ verzorger(s) en personeel voor ogen.

2. Pesten: definitie en soorten

Het is belangrijk goed aan te geven wat we precies met 'pesten' bedoelen. Voor we verder gaan leggen we dus eerst uit wanneer wij het hebben over 'pesten' en wat voor ons de verschillen zijn tussen pesten en plagen.

2.1 Definitie

Wij gebruiken op school de volgende definitie:

Pesten is het langdurig uitoefenen van geestelijk en/of lichamelijk geweld door een persoon (pester) of groep tegen een eenling (de gepeste) die niet in staat is zich te verdedigen en die ook niet door zijn/ haar sociale omgeving verdedigd wordt. Er is sprake van een ongelijke machtsverhouding. Pesten heeft als bewust doel de gepeste fysiek/ mentaal pijn te doen, te kwetsen, te vernederen, af te wijzen en/of buiten te sluiten.

Langdurig

Een incident waarbij een leerling een ander kind pijn doet, noemen we geen pesten. Iedereen is weleens een keertje boos en kan een enkele keer zijn/ haar geduld verliezen. Maar dit is geen pesten. We hebben het wel over pesten als het (emotioneel en/of fysiek) pijn-doen, keer op keer, plaatsvindt. Soms wordt een kind weken- of zelfs maandenlang gepest door hetzelfde kind (of door meerdere kinderen). Het gedrag wordt meerdere keren herhaald, hierin komt het in verschillende situaties terug, op verschillende manieren.

Machtsverhouding

Bij pestgedrag is er een machtsverschil tussen de pester en de gepeste.

De pester is bijvoorbeeld fysiek en/of mentaal sterker. Met het pesten verhoogt de pester zijn/ haar sociale status. Soms doet hij/ zij dit door angst te creëren; niemand wil tenslotte gepest worden.

De gepeste is daarentegen niet (meer) in staat om zichzelf te verdedigen.

Bewust

Het pestgedrag naar het slachtoffer toe is bewust. De pester weet wat hij/zij doet. Hij/ zij is zich bewust van het mentaal of fysiek kleineren dat hij/ zij doet.

Sociale omgeving

Het pestgedrag wordt uitgevoerd door een meerderheid (of door een 'meerdere', met steun/gedooggedrag van de groep). Het kan ook gebeuren dat een groep kinderen het pestgedrag wel wil stoppen, maar dat het niet lukt. Het slachtoffer is in ieder geval, mede hierdoor, niet in staat adequaat voor zichzelf op te komen. We zien dat pestgedrag kan ontstaan bij de 'gratie van de groep': het wordt gezamenlijk gedaan, of gedoogd, of de deelnemers van de groep zijn bang zelf gepest te worden en zwijgen, of zij zijn niet (meer) bij machte te stoppen.

Bij een peestsituatie is dus sprake van de volgende rollen:

- het gepeste kind/ het slachtoffer
- de pester
- meelopers
- zwijgende middengroep.

Voor de oplossing (hierover later meer) is het nodig dat de volgende rollen ook bij de situatie betrokken worden:

- de school en leerkrachten
- ouders/verzorgers van het gepeste kind
- ouders/verzorgers van de pester

Het kan voorkomen dat verschillende leerlingen last hebben van de ontstane peestsituatie:

- De gepeste leerling kan verdrietig/ eenzaam/ depressief zijn.
- De pester kan zich ook eenzaam voelen, omdat hij/zij geen echte vrienden heeft. En de pester kan gevoelens van onvermogen hebben: hoe stop ik hiermee? En: hoe kan ik leuke vriendschappen hebben?
- De kinderen in de middengroep, de meelopers en/of de zwijgers, kunnen zich ook onprettig voelen en kampen met gevoelens van schuld en/of onmacht.

2.2 Pesten versus plagen

Plagen is iets anders dan pesten. Plagen heeft niet de bewuste intentie de ander mentaal/ fysiek pijn te doen, maar is juist bedoeld om grappig te zijn. Een kind dat geplaagd wordt, kan terugplagen of om het plagen lachen. Daarnaast vindt plagen niet structureel van het ene tegen het andere kind plaats. Een plagerijtje op zijn tijd kan heel leuk zijn en vindt tussen iedereen en overal plaats.

Maar: leerkrachten en ouders moeten bij plagen wel opletten: als steeds hetzelfde kind geplaagd wordt en dat kind er niet om kan lachen, dan is dat misschien toch pestgedrag. Soms geeft een kind aan dat hij/ zij gepest wordt, terwijl een leerkracht of ouder denkt dat het om plagen gaat. In dit geval is de ervaring van het kind voor ons op school leidend. Dat betekent, dat wij signalen van pesten altijd serieus nemen, ook als wij zelf in eerste instantie een ander beeld hebben van de situatie.

2.3 Vormen van pesten

Pesten kan op verschillende manieren/ plaatsen gebeuren:

Verbaal pesten

Verbaal pesten bestaat bijvoorbeeld uit scheldpartijen, bedreigingen en oneerbiedige opmerkingen maken over iemand (over diens uiterlijk, religie, etniciteit, handicap, seksuele geaardheid, enzovoorts) .

Fysiek pesten

We hebben het dan over pestgedrag waar agressie, fysieke intimidatie en/of fysiek geweld bij gebruikt wordt. Denk bijvoorbeeld aan slaan, trappen, blokkeren, duwen, aanraken op ongewenste momenten en manieren, maar ook aan het kapot maken of verstoppen van spullen.

Relationeel pesten

Hiermee bedoelen we gedrag, waarbij iemand bewust wordt buitengesloten, geruchten over iemand worden verspreid en/ of waarbij over iemand geroddeld wordt.

Digitaal pesten/ cyberpesten

Het verspreiden van belastend materiaal (foto's, filmpjes, roddels) via het internet of sociale media en/ of iemand via sociale media lastig vallen, noemen we digitaal of cyberpesten. De pesters maken herhaaldelijk gebruik van elektronische media, zoals internet of een mobiele telefoon, om iemand kwetsend materiaal toe te zenden. Ook kunnen kwetsende dingen over iemand digitaal worden verspreid, bijvoorbeeld met de bedoeling macht over de persoon uit te oefenen.

Cyberpesten is heel complex, omdat het anoniem is, omdat het stiekem gebeurt en daardoor ongrijpbaar is. Wat het extra lastig maakt, is onduidelijkheid over wie hier de pedagogische verantwoordelijkheid heeft (ouder(s)/verzorger(s) of school?).

3. Voorkomen van pesten

Zoals we in de inleiding al beschreven, zien wij onze school als een minimaatschappij. Hier leren kinderen goed met zichzelf en met anderen om te gaan. We vinden het belangrijk om onze leerlingen zorg voor zichzelf bij te brengen, zorg voor anderen en zorg voor hun omgeving. Wij zien natuurlijk graag dat iedereen zich hier prettig/ veilig voelt en tot leren kan komen.

De verantwoordelijkheid voor een prettig leer- en leefklimaat ligt natuurlijk voor een groot deel bij de mensen die op school werken: wij gaan respectvol met onszelf en met anderen om. Dat brengen wij, onder andere met voorbeeldgedrag, ook onze leerlingen over. De volwassenen in school laten de kinderen zien hoe mensen op een goede manier met elkaar omgaan, op een gezonde manier grenzen aan kunnen geven en elkaar kunnen helpen.

De leerlingen hebben hierin ook zelf een verantwoordelijkheid: zij zitten uiteindelijk zelf aan het stuur van hun gedrag. In de volgende alinea's beschrijven wij welke dingen wij preventief en curatief inzetten rondom sociaal gedrag en pesten.

3.1 Pesten voorkomen

Om onze leerlingen te stimuleren tot positief gedrag, met goede zelfzorg en met zorg voor anderen en de omgeving, handelen wij vanuit een aantal basisprincipes.

- Ieder teamlid gaat met ieder kind een positieve relatie aan; het is belangrijk dat ieder kind zich binnen de school gehoord en gezien voelt. Het hebben van gezonde relaties is essentieel voor een gezonde sociale ontwikkeling.
- De teamleden stimuleren de autonomie van de kinderen, door vrijheid te bieden om te ontdekken en gelegenheid te geven met materialen te werken die aansluiten bij de ontwikkeling van het kind. Ieder kind mag op diens eigen niveau werken. Ieder kind wordt gerespecteerd in zijn eigenheid.
- De teamleden bevorderen het gemeenschapsgevoel door binnen de school en de klassen een huiselijke sfeer te creëren en een goed voorbereide omgeving te bieden. De heterogene groepen zorgen er daarnaast voor dat kinderen leren te delen en op hun beurt te wachten, leren elkaar te helpen en om hulp te vragen, leren omgaan met verschillende sociale aspecten. Daarnaast mogen leerlingen in andere groepen werken of op een aantal toegewezen plekken buiten het eigen leslokaal. Verder vierden en werken we veel samen om het saamhorigheidsgevoel te stimuleren.
- De teamleden stimuleren ook het gevoel van competentie door de kinderen aan te moedigen elkaar te helpen en met elkaar samen te werken. De kinderen zien zo elkaars krachten en leren die waarderen. Ze leren dat iedereen zijn/ haar bijdrage levert aan een gemeenschappelijk doel.
- Tot slot geven de teamleden verantwoordelijkheid aan de kinderen voor zichzelf (werken met de doelenkaarten), de ander (elkaar helpen) en de omgeving (klusjes doen).

In deze 5 punten is misschien het CAR-model herkenbaar. Ieder mens heeft 3 basisbehoeften: competentie, autonomie en relatie (Deci & Ryan, 2000) en wij komen daaraan op school zoveel mogelijk tegemoet.

3.2 Inzet programma's

Voor ons als Montessorischool zijn de Wellevendheidslesjes door de jaren heen ontzettend belangrijk. In deze lesjes leren de kinderen echt alles over hoe je met jezelf omgaat, hoe je omgaat met de omgeving en hoe je met anderen in die omgeving omgaat. Onderwerpen lopen uiteen van 'hoe draag je je stoel?' tot 'hoe bied je hulp aan als iemand is gevallen?'. Allerlei sociale lessen komen hierin aan bod: hulp aanbieden, troosten, voor jezelf opkomen, voor elkaar zorgen, enzovoorts.

Tijdens de lessen Humanistisch Vormingsonderwijs in de bovenbouw

komen dezelfde thema's aan bod. Deze lessen kennen de volgende doelen:

- Sociale levenskunst: kinderen leren omgaan met zichzelf (emoties, waarden, zorgen) en met hun medemensen: familie, vriendjes en vriendinnetjes, klasgenootjes en
- Sociaal en ecologisch burgerschap: kinderen leren omgaan met het grotere geheel van de samenleving en de (natuurlijke) wereld om zich heen.

4. Beëindigen van pesten

Hoewel we op school uitgebreid inzetten op preventie van pesten en pestgedrag, kan het een enkele keer toch voorkomen. Het is belangrijk dat we dan goed handelen. De volgende alinea's laten zien wat wij kunnen doen, van signalering tot handelen.

4.1 Signalen en gevolgen

Allereerst is het belangrijk dat we met elkaar, school en ouder(s)/ verzorger(s) opletten of we signalen zien die erop wijzen dat een leerling gepest wordt. Denk hierbij aan:

- Een kind staat vaak alleen in de pauzes.
- Een kind speelt vaak met jongere kinderen.
- Een kind wil niet naar buiten in de pauze.
- Andere kinderen laten zich negatief uit over het kind en/of over familieleden van dat kind.
- Een kind gedraagt zich anders dan voorheen.
- Andere kinderen vinden alles stom aan een kind (kleding, haardracht, etc.).
- Een kind wil niet naar school, of zegt zich ziek te voelen.
- Een kind is snel boos en/of prikkelbaar.
- Een kind wordt niet (meer) uitgenodigd op feestjes.

Wanneer een kind langere tijd gepest wordt, kan er (blijvende) emotionele schade ontstaan. Een leerling kan faalangstig worden, een negatief zelfbeeld krijgen, gevoelens van eenzaamheid ervaren en/of depressieve gevoelens krijgen.

4.2 Stappenplan signalering & handelen

Het is hoe dan ook belangrijk dat het pesten stopt. Pestgedrag is, zie ook paragraaf 2.1, schadelijk voor alle leerlingen: pester, gepeste en de middengroep.

Stap 1 a

Voor een leerling en/of ouder(s)/verzorger(s) geldt altijd dat zij éérst contact opnemen met de groepsleerkracht.

Stap 1 b

Wanneer een medewerker van school signalen opmerkt of hoort van een ouder, gaat hij/ zij eerst naar de groepsleerkracht.

In de meeste gevallen zal de leerkracht adequaat kunnen handelen om het pestgedrag te stoppen, en is het niet nodig om stap 2 en 3 nog te zetten.

—

Stap 2

Als de groepsleerkracht de pestsituatie (nog) niet alleen kan oplossen, gaat hij/ zij in overleg met de anti-pestcoördinator, zie paragraaf 4.3, om te bespreken of hij/ zij andere acties kan inzetten.

De groepsleerkracht zet deze opties in. Meestal zal dit voldoende zijn om het gedrag te stoppen. Dan kan er weer een positieve sfeer in de klas ontstaan.

—

Stap 3

In een enkel geval is het niet gelukt in stap 1 en 2 de pestsituatie op te lossen.

Dan gaat de groepsleerkracht samen met ouder(s)/ verzorger(s) en de anti-pestcoördinator in gesprek om de situatie te verhelderen en een plan van aanpak te maken volgens de Vier Sporen Aanpak (paragraaf 4.4.). De Vier Sporen Aanpak is een zeer uitgebreide aanpak.

4.3 Anti Pestcoördinator

De anti-pestcoördinator (APC) is verantwoordelijk voor het coördineren van het anti-pestbeleid binnen onze school. Zij/ hij zorgt op de hoogte te zijn van de nieuwste inzichten en past het beleid daarop aan, in overleg met het team.

Daarnaast is hij/ zij aanspreekpunt voor alles wat met pesten te maken heeft. De APC kan helpen het probleem in kaart te brengen en op zoek te gaan naar oplossingen. Dit zal altijd volgens de Vier Sporen Aanpak zijn, omdat, zoals wij al eerder aangaven, pesten niet enkel tussen 2 leerlingen plaatsvindt, maar mede kan bestaan dankzij de meelopers/ middengroep.

4.4 Vier Sporen Aanpak

1. Hulp aan gepest kind
2. Hulp aan de pester
3. Professionaliseren van/ hulp bieden aan ouders
4. Mobiliseren van de zwijgende middengroep

Toelichting

Spoor 1

We gaan in gesprek met het gepeste kind. Het is belangrijk dat hij/ zij zich gehoord voelt, ervaart dat hij/ zij hier niet alleen voor staat. We luisteren naar de leerling en geven hem/ haar het vertrouwen dat we er iets aan gaan doen. We praten ook met de leerling over mogelijke oplossingen. Het kan heel versterkend werken als de leerling (een deel van de) regie krijgt over het oplossingsproces. We nemen de leerling dus serieus en hechten waarde aan diens verhaal en diens mening en ideeën. We blijven in gesprek met het kind tot de situatie is opgelost.

Spoor 2

We gaan ook in gesprek met de pester. We bieden de pester ook een luisterend oor. Enerzijds willen we duidelijk maken dat het gedrag onacceptabel is en aangeven wat de gevolgen (kunnen) zijn voor het gepeste kind. We bespreken ook de consequenties die op het pestgedrag volgen.

Anderzijds willen we een vertrouwensband creëren, waardoor de pester ook open kan praten over de situatie. Wellicht komen we er samen achter wat de reden was/ wat de aanleiding was voor het gedrag.

Spoor 3

We gaan met ouder(s)/ verzorger(s) (verder 'ouders') van beide leerlingen in gesprek – niet tegelijkertijd. We hebben de leerlingen dan al gesproken, zodat we de ouders zo feitelijk mogelijk kunnen vertellen wat er is voorgevallen.

We benoemen bij de ouders van de gepeste leerling dat we nu op de hoogte zijn en op welke manier we het pestgedrag willen stoppen. We vragen daarnaast aan deze ouders om met hun kind in gesprek te blijven én met de leerkrachten. We maken afspraken en leggen dit alles vast in een verslag, dat we met ouders delen.

Met de ouders van de pester bespreken we de situatie ook zo feitelijk mogelijk. We vragen hen thuis in gesprek te gaan met hun kind. Mogelijk is dat voldoende om het gedrag te stoppen. We maken een verslag van eventuele gemaakte afspraken en delen dit met ouders. Mocht het gedrag zichtbaar blijven, dan gaan we opnieuw met de ouders van beide kinderen in gesprek.

In het gesprek dat dan volgt, bespreken we hulp voor de pester. We bespreken opties voor begeleiding/ coaching/ (groeps)training, waardoor de pester sociaal/ emotioneel sterker wordt en het pestgedrag niet meer nodig heeft. Ook van deze afspraken maken we een verslag, dat we met ouders delen.

Het is in alle gesprekken over pesten met ouders belangrijk, dat we aangeven dat we een gedeelde verantwoordelijkheid hebben: dit is niet alleen thuis, of alleen op school oplosbaar. We trekken hier met elkaar tijd en aandacht voor uit.

Spoor 4

Na de gesprekken met de 2 leerlingen en alle betrokken ouders, gaan we ook in gesprek en aan het werk met de klas/ de groep. Het is belangrijk dat we een open gesprek voeren, dat we de sociale contacten tussen alle leerlingen op een positieve manier stimuleren, dat we alle kinderen verantwoordelijkheid geven voor het omgaan met elkaar. Hierbij werken we weer vanuit het CAR-model: aandacht voor competentie (stimuleren sociale vaardigheden), relatie (stimuleren elkaar goed te leren kennen) en reflectie.

4.5 Consequenties

Pestgedrag heeft altijd een consequentie. Het is gedrag dat op onze school niet wordt geaccepteerd. Wat we in ieder geval zo snel mogelijk doen, wanneer we horen over pestgedrag:

- gesprek voeren met het gepeste kind en diens ouders en leerkracht
- gesprek voeren met de pester en zijn/haar ouders en de leerkracht

- de pester (tijdelijk) buiten de groep plaatsen; een interne schorsing.
Dit houdt in dat hij/ zij werkt op een andere plek, gymt met een andere groep, enzovoorts. Ouders worden hiervan op de hoogte gesteld.
We kiezen hiervoor om de situatie letterlijk te doorbreken.
Dit kan noodzakelijk zijn wanneer het pesten aan heeft gehouden na diverse gesprekken en/of bij een ernstig incident.

Bij peestsituaties kunnen we ook spreken over externe schorsing. Hiervoor volgen wij de richtlijnen van ons bestuur, Librijn, die zijn opgenomen in het document '[Beleid schorsen en verwijderen](#)'.



Bijlagen bij Anti-pestprotocol

Bijlage 1	Actuele websites
Bijlage 2	Cyberpesten/ online pesten
Bijlage 3	Stroomschema

Bijlage 1: Actuele websites

<https://www.schoolveiligheid.nl>

<https://www.mediaenmaatschappij.nl>

<http://www.pestweb.nl>

<https://www.stoppestennu.nl>

<http://www.topaastrainingen.nl/page/133>

Bijlage 2: Cyberpesten/ online pesten

Tips om cyberpesten bespreekbaar te maken

- Les WhatsHappy
- Diploma veilig internet groep 5/8 (kennisnet.nl)
- Mediawijs met Kidsweek in de klas (mediawijzer.net)
- SchoolTV (mediawijsheidsdossier)
- Spinternet (jonge kinderen)

- <https://www.kennisnet.nl/digitale-vaardigheden/digitaal-pesten>
- <https://www.kennisnet.nl/artikel/digitaal-pesten-bespreekbaar-maken-in-de-klas-voor-poen-vo>
- <https://www.kennisnet.nl/artikel/alles-wat-je-moet-weten-over-digitaal-pesten>
- <https://www.mediawijsheid.nl/onlinepesten>
- <https://www.diplomaveiliginternet.nl/public/account/login>
- <http://klassesetv.nl/?s=mediawijsheid>
- <http://www.cyberpestendebaas.nl>

Bijlage 3: Stroomschema

Stap	Actie leerkracht	In overleg en/ of samenwerking met....
1. De leerkracht ziet signalen van pestgedrag of krijgt deze te horen van een collega/ van leerling/ van ouders.	De leerkracht onderzoekt de situatie, spreekt o.a. met de leerling en diens ouder(s), en zet passende interventies in, ten positieve van de groepssfeer.	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - collegae (indien van toepassing)
2. De leerkracht ziet, ook na interventies, pestgedrag.	De leerkracht overlegt met de anti-pestcoördinator en zet andere interventies in t.b.v. de sfeer in de klas.	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - anti-pestcoördinator
3. De leerkracht ziet, ook na de nieuwe interventies, pestgedrag.	De leerkracht maakt een plan van aanpak op basis van de Vier Sporen Aanpak, in samenwerking met ouders en anti-pestcoördinator.	<ul style="list-style-type: none"> - ouders - anti-pestcoördinator
	Spoor 1 – hulp aan het gepeste kind	<ul style="list-style-type: none"> - leerling <p>De leerkracht luistert naar de leerling en geeft de leerling het vertrouwen dat hij/ zij er iets aan gaat doen.</p> <p>De leerkracht bespreekt met de leerling mogelijke oplossingen.</p>
	Spoor 2 – hulp aan de pester	<ul style="list-style-type: none"> - leerling <p>De leerkracht luistert naar de pester.</p> <p>De leerkracht geeft daarbij grenzen aan, geeft indien nodig consequenties, en tracht tegelijkertijd een vertrouwensband te creëren, waardoor de pester ruimte voelt zijn/ haar verhaal te doen.</p> <p>De leerkracht helpt de leerling waar mogelijk/ organiseert hulp.</p>



<p>Spoor 3 – professionaliseren van/ hulp bieden aan ouders</p>	<ul style="list-style-type: none">- De leerkracht gaat in gesprek met de ouders van de gepeste leerling.- De leerkracht gaat in gesprek met de ouders van de pester.- In beide gesprekken vertelt de leerkracht welke interventies hij/ zij inzet.- Van beide gesprekken maakt de leerkracht een verslag, waarin afspraken worden opgenomen. In het gesprek met de ouders van de pester, vraagt de leerkracht hen om thuis het gedrag met hun kind te bespreken.- Indien nodig volgen meerdere gesprekken. In latere gesprekken stuurt de leerkracht aan op ondersteuning voor de pester, denk aan (groeps)training, coaching of begeleiding. <p>NB De leerkracht benadrukt in alle gesprekken de gezamenlijkheid: we moeten dit echt samen oplossen.</p>	<ul style="list-style-type: none">- ouders van de pester- ouders van de gepeste leerling
<p>Spoor 4 – mobiliseren van de zwijgende middengroep</p>	<ul style="list-style-type: none">- De leerkracht voert meerdere open gesprekken met de klas en/of met groepjes leerlingen uit de klas: meelopers, volgers, zwijgers.- De leerkracht doet met de klas meerdere verbindende groepsvormingsactiviteiten.- De leerkracht bespreekt met de kinderen de verantwoordelijkheid van ieder kind in de omgang met elkaar. Hierbij wordt gewerkt volgens het CAR-model: aandacht hebben voor competentie, autonomie en relatie.	<p>klas</p>